

Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων: Η περίπτωση του Ν. Αχαΐας

Αλεξόπουλος Χαράλαμπος,
Δάσκαλος, Υποψήφιος διδάκτορας
Π.Τ.Δ.Ε. Πανεπιστημίου Πατρών

Βέμη Νεκταρία, Ερευνήτρια,
Συνεργάτης του προγράμματος:
«Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων»

1. Εισαγωγή

Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων ανέθεσε στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων να υλοποιήσει το πρόγραμμα "Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων", του οποίου στόχος είναι η εκπαιδευτική ένταξη Τσιγγάνων σχολικής ηλικίας, οι οποίοι απείχαν του σχολικού γίνεσθαι για διάφορους λόγους. Οι δράσεις του προγράμματος ξεκίνησαν το 1997.

Επιστημονικός υπεύθυνος είναι ο καθηγητής Αθανάσιος Γκότοβος. Το πρόγραμμα έχει δίκτυο συνεργατών στους περισσότερους νομούς της χώρας και εμείς είμαστε οι συνεργάτες του για το Ν. Αχαΐας. Ένας από τους βασικούς άξονες του έργου που αναλάβαμε είναι η διευκρίνιση του όρου Τσιγγάνος, ο οποίος όταν και όπου αναφέρεται κατά την εκτίμηση τη δική μας αλλά και υπευθύνων του προγράμματος, παραπέμπει στην έννοια της κοινωνικής ομάδας και μόνο σε αυτή. Επιπλέον δια μέσου της εκπαιδευτικής ένταξης δεν επιδιώκεται η αφομοίωση, αλλά η διατήρηση της γλωσσικής και πολιτισμικής ταυτότητας των Τσιγγάνων.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε τη δράση του το 1997 με τη καταγραφή των τσιγγανοπαίδων που φοιτούσαν καθώς και των σχολείων φοίτησής τους. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν επιμορφωτικά σεμινάρια με κύριο στόχο την ευαισθητοποίηση των διδασκόντων για την αποκλεισμένη αυτή ομάδα. Μια τρίτη δράση που ακολούθησε αφορούσε την εφαρμογή πιλοτικού διδακτικού υλικού. Στο νομό μας η εφαρμογή έγινε στο 2ο Δημοτικό Σχολείο Κάτω Αχαΐας. Από την πλευρά μας επίσης έχουμε δραστηριοποιηθεί με συνεχείς παρεμβάσεις τόσο στις πρακτικές των εκπαιδευτικών αρχών και των σχολικών μονάδων, όσο και στις στερεότυπες αντιδράσεις των τσιγγάνικων οικογενειών.

Στην περίπτωση των τσιγγανοπαίδων η τακτική παρακολούθηση και ιδιαίτερα η επίδοσή τους στο σχολείο "σκοντάφτει" σε εμπόδια όπως: η ανεργία, ο αναλφαβητισμός των γονέων, οι συχνές μετακινήσεις, η στέγαση κλπ. Επειδή έχουμε εμπειρία αυτών των δυσχερειών, αφού συχνά επισκεπτόμαστε τσιγγάνικες οικογένειες, επιδιώκουμε τη συνεργασία και με άλλους φορείς πλην του σχολείου, οι οποίοι με άμεσο ή έμμεσο τρόπο εμπλέκονται στην απόληψη αυτών των εμποδίων.

2. Η φοίτηση των τσιγγανοπαίδων στο Ν. Αχαΐας

Στην περιοχή της Πάτρας διαμένουν 1500-2000 Τσιγγάνοι, από τους οποίους ένας σημαντικός αριθμός είναι μόνιμα εγκατεστημένος και αφομοιωμένος με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Οι περιοχές Αγίας Αικατερίνης, Ζαβλανίου και Αγυιάς που βρίσκονται στο κέντρο σχεδόν της Πάτρας, αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα ενσωμάτωσης και συνεργασίας Τσιγγάνων με την υπόλοιπη τοπική κοινωνία. Επειδή σ' αυτή την περίπτωση το πρόβλημα επικεντρώνεται στη μειωμένη επίδοση ορισμένων Τσιγγάνων μαθητών, ο ρόλος μας περιορίστηκε στην παροχή του εκπαιδευτικού υλικού του προγράμματος καθώς και στη συνεργασία μας με τους διευθυντές και δασκάλους των σχολείων που φοιτούν (16ο Δημοτικό Σχολείο, 17ο Δημοτικό Σχολείο, 9ο Δημοτικό Σχολείο Πατρών).

Οι Τσιγγάνοι της Αγίας Αικατερίνης δεν αποδέχονται τη διάκρισή τους έναντι των υπολοίπων κατοίκων της Πάτρας. Οι περισσότεροι εξ αυτών

ασχολούνται μόνιμα σε υπηρεσίες του Δήμου Πατρών, άλλοι δε στις λαϊκές αγορές. Εξάλλου λόγω των μεικτών γάμων που έχουν γίνει είναι δύσκολο πλέον να εντοπισθεί ο ακριβής αριθμός Τσιγγάνων μαθητών. Έτσι εξηγούνται οι μικροί επίσημοι αριθμοί εγγεγραμμένων τσιγγανοπαίδων στα σχολεία που είναι κοντά στην περιοχή.

Όσον αφορά στην περιοχή της Λεύκας, λόγω της εγκατάλειψης του καταυλισμού από τους μόνιμους κατοίκους του και της εγκατάστασής τους σε σπίτια, τα λυόμενα καταλαμβάνονται από διερχόμενους Τσιγγάνους, που εξαιτίας της κινητικότητάς τους δεν είναι δυνατή η μόνιμη επικοινωνία μας. Ωστόσο συνεχίζουμε τη συνεργασία μας με το σχολείο της περιοχής (65ο Δημοτικό Σχολείο) για την παροχή υποστήριξης, έστω και ευκαιριακά.

Στις περιοχές Σελινούντα και Σουλίου οι δυνατότητες παρέμβασής μας περιορίστηκαν αναγκαστικά στο ελάχιστο εξαιτίας της αρνητικής αντιμετώπισης που είχαμε από Τσιγγάνους και μη Τσιγγάνους, απόρροια προφανώς της εμπλοκής κάποιων Τσιγγάνων των περιοχών αυτών σε σοβαρά παραπτώματα.

Η περιοχή που δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα λόγω της πολυάριθμης παρουσίας Τσιγγάνων και τις καλές προοπτικές συνεργασίες που προέκυψαν, είναι της Κάτω Αχαΐας. Η Κάτω Αχαΐα, όπως έχει αναφερθεί κατ' επανάληψη, αποτελεί μια ξεχωριστή περίπτωση όσον αφορά το οικονομικό επίπεδο και τις συνθήκες διαβίωσης των Τσιγγάνων.

Σημειώσαμε ότι οι Τσιγγάνοι της περιοχής της Κάτω Αχαΐας, δεν είναι θετικοί στην παρακολούθηση του νηπιαγωγείου από τα παιδιά τους, παρόλο που υποστηρίζουν τη φοίτησή τους στο δημοτικό σχολείο και στα φροντιστήρια Αγγλικών. Βέβαια, δεν έχουν εκλείψει τα προβλήματα στη φοίτηση των τσιγγανοπαίδων, τα οποία απορρέουν αφενός μεν από την απόσταση σχολείου - οικισμού αφετέρου δε από τη συχνή μετακίνηση ορισμένων οικογενειών για επαγγελματικούς λόγους. Το πρώτο ζήτημα αναμένεται να λυθεί με την κατασκευή του 3ου Δημοτικού Σχολείου κοντά στον οικισμό «Παναγίτσα», όπου έχει προγραμματιστεί να φοιτούν Τσιγγάνοι και μη Τσιγγάνοι μαθητές.

Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις μας, η χρήση του εκπαιδευτικού υλικού βοήθησε ιδιαίτερα στις μικρές τάξεις καθώς και την ενισχυτική διδασκαλία.

Πέραν της συνεχούς συνεργασίας μας με τους διευθυντές και τους δασκάλους των δύο δημοτικών σχολείων, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στη προσέλευση των αποφοίτων του δημοτικού στο γυμνάσιο. Έτσι για πρώτη φορά το 2001 ξεκίνησαν τη φοίτηση 8 από τους 14 εγγεγραμμένους μαθητές. Η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι ένα από τα σημαντικά θέματα που μέχρι σήμερα δεν έχει αντιμετωπιστεί σοβαρά από το πρόγραμμά μας. Μολονότι είναι περιορισμένος ο αριθμός των τσιγγανοπαίδων που φοιτούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, το «άνοιγμα» του θέματος έχει κρίσιμη σημασία,

(α) διότι θέτει το ζήτημα της υπο - επίδοσης των τσιγγανοπαίδων μέσα στο σχολείο και

(β) διότι η ενθάρρυνση και η υποστήριξη των Τσιγγάνων μαθητών που ήδη φοιτούν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση μπορεί να έχει ισχυρή παραδειγματική και πολλαπλασιαστική αξία.

Στο Δημοτικό Σχολείο Βραχνεϊκών ενώ η φοίτηση τις προηγούμενες χρονιές ήταν ελάχιστη, το σχολικό έτος 2001 - 2002 φοίτησαν 24 Τσιγγάνοι μαθητές. Θα θέλαμε εδώ να επισημάνουμε την εποικοδομητική συνεργασία που συνεχίζουμε να έχουμε με το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας των Τ.Ε.Ι. Πάτρας.

Ωστόσο υπάρχει μια άλλη περιοχή, η οποία αποτελούσε πρόκληση για μας. Τα Σαγείκα είναι η έδρα του Δήμου Μόβρης με πληθυσμό 1300 περίπου άτομα, εκ των οποίων οι 40 περίπου οικογένειες είναι Τσιγγάνοι. Πρόκειται για μόνιμα εγκατεστημένους Τσιγγάνους με ιδιόκτητα οικόπεδα, στα οποία έχουν κατασκευάσει παραπήγματα και αυθαίρετα κτίσματα. Κατά κύριο λόγο ασχολούνται ως εργάτες γης κι ελάχιστοι με οικοδομικές εργασίες. Όμως οι συνθήκες διαβίωσής τους δεν είναι οι ιδανικές και ιδιαίτερα στον οικισμό Γερουσαϊκά, όπου δεν υπάρχει ηλεκτροδότηση. Σύμφωνα με την καταγραφή μας τα παιδιά σχολικής και προσχολικής ηλικίας είναι γύρω στα 150.

Την περίοδο έναρξης του προγράμματος στη περιοχή Σαγεΐκων οι εγγραφέντες τσιγγανόπαιδες ήταν 32 και οι φοιτούντες 22. Το Σχολικό Έτος 1999 - 2000 οι εγγραφέντες ήταν 82, το 2000 - 2001 ήταν 80 και το 2001 - 2002 είναι 85. Στο νηπιαγωγείο φοιτούσε 1 παιδί, ενώ φέτος φοίτησαν 7.

Τονίζοντας την αξία της προσχολικής αγωγής για τη μετέπειτα πορεία του μαθητή στο δημοτικό, δώσαμε ιδιαίτερη βαρύτητα σε αυτή. Επιδιώξαμε την αύξηση των Τσιγγάνων μαθητών στο νηπιαγωγείο και παράλληλα επιδιώξαμε τη συνέχιση της τακτικής τους προσέλευσης, παρεμβαίνοντας σε κάθε περίπτωση διαρροής, όπως ακριβώς συμβαίνει και στο δημοτικό.

Θα ήταν παράλειψή μας να μην αναφερθούμε στην αμέριστη συμπαράσταση που είχαμε από τους «Γιατρούς του Κόσμου» και την προσφορά τους τόσο σε φαρμακευτικό υλικό (εμβόλια), όσο και στη διεξαγωγή εμβολιασμών στους τσιγγανόπαιδες, όπως επίσης και στην συνεργασία που είχαμε με «Το χαμόγελο του παιδιού».

Τέλος, πρέπει να ευχαριστήσουμε την αγροτική ιατρό των Σαγεΐκων κ. Σοφία Αλαχιώτη για την εθελοντική της προσφορά στους εμβολιασμούς και τις ιατρικές εξετάσεις των Τσιγγάνων κατοίκων των Σαγεΐκων.

Στους παρακάτω πίνακες αναφέρονται αναλυτικά στοιχεία που αφορούν τους Τσιγγάνους του Ν. Αχαΐας και τη φοίτηση των τσιγγανοπαίδων στα δημοτικά σχολεία την τελευταία τριετία.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Περιοχή	Αριθμός πολιτών με ρόμικη καταγωγή	Ποσοστό % αυτών που διαμένουν σε κατοικίες	Ποσοστό % αυτών που διαμένουν σε καταυλισμούς (παροικήγματα, σκηνές)	Ποσοστό % αυτών που ασχολούνται με το εμπόριο	Ποσοστό % αυτών που ασχολούνται με γεωργικές εργασίες	Ποσοστό % αυτών που ασχολούνται αλλού
Κ. Αχαΐα	2300	88	12	62	2,5	13
Σαγεΐκα	382	15	85	2	15	6
Βραχνέσκα	137	10	90		20	20
Σελινόντας	76		100		17	17
Ροδοδάμνη	75					
Ζαβέλι- Αγκιά	25	100		80		20
Λεύκα	31		100			12,5
Σούλι- Εγλυκιάδα (Αλβανοί)	74		100		5	15

Στοιχεία για τους Τσιγγάνους του Ν. Αχαΐας

* Τα στοιχεία είναι από έρευνα της Ν.Ε.Λ.Ε. Ν. Αχαΐας (2000).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Σχολείο	Εγγεγραμμένοι μαθητές με ρόμικη καταγωγή 2000-2001	Εγγεγραμμένοι μαθητές με ρόμικη καταγωγή 1999-2000	Πλήρως ενταγμένοι στις κομμουνικές τάξεις	Ενταγμένοι σε άλλα τμήματα (ειδικά) ενισχυτικής διδασκαλίας με παράλληλη φοίτηση σε κομμουνικές τάξεις κόστος ώρες	Ενταγμένοι σε «αιμάτη» τμήματα που έχουν τη μορφή κομμουνικών τάξεων, αλλά φοιτούν εκεί μόνο μαθητές με ρόμικη καταγωγή	Μαθητές με ρόμικη καταγωγή που πήραν απολυτήριο Δημοτικού τον Ιούνιο του 2000
2 ^ο Δ.Σ. Κόμπο Αχαΐας	159	15	141	18		1
1 ^ο » »	66	7	59	7		4
Δ.Σ. Σαγεΐκων	80	82	32	0	48 (Δ1+Δ2)	1
Δ.Σ. Βραχνέσκων	24	30	0	24		0
65 ^ο Δ.Σ. Πετρών	7	0	7	0		0
16 ^ο » »	8	9	8	0		0
54 ^ο » »	6	10	6	0		0
53 ^ο » »	13	0	0	13		0
29 ^ο » »	11	0	0	11		0

Φοίτηση τσιγγανοπαίδων στο Ν. Αχαΐας τα προηγούμενα έτη

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

α/α	Όνομα Σχολείου	Εγγραφές	Διαφορές	Φοιτητών κανονικά	Αριθμός μαθητών σε προπολυτεχνικό τμήμα
1	39' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	7	2	5	
2	54' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	14	1	13	13
3	65' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	6		6	
4	53' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	8	2	6	
5	17' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	11		11	
6	7' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	1		1	
7	16' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	7		7	
8	57' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	3		3	
9	64' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	5	4	1	
10	29' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	9		9	9
11	52' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	6		6	
12	6' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	2		2	
13	67' Δ.Σ. ΠΑΤΡΩΝ	3		3	
14	Δ.Σ. ΒΑΣΙΛΙΚΟΥ	3		3	
15	Δ.Σ. ΦΑΡΩΝ	3		3	
16	Δ.Σ. ΧΑΛΚΗΝΔΡΙΤΣΑΣ	6		6	
17	Δ.Σ. ΤΥΦΑΩΝ	1		1	
18	Δ.Σ. ΣΑΓΕΙΚΩΝ	85	14	71	55(2 τμήματα)
19	1' Δ.Σ. ΠΑΡΑΛΙΑΣ	3		3	
20	3' Δ.Σ. ΠΑΡΑΛΙΑΣ	17	4	13	
21	1' Δ.Σ. Κ. ΑΧΑΪΑΣ	74	30	44	26(2 τμήματα)
22	2' Δ.Σ. Κ. ΑΧΑΪΑΣ	164	10	154	47(2 τμήματα)
23	Δ.Σ. ΡΟΔΟΔΑΦΝΗΣ	25		25	25(2 τμήματα)
24	Δ.Σ. ΒΡΑΧΝΕΙΚΩΝ	30	6	24	18
	ΣΥΝΟΛΟ:	493	73	420	193

Φοίτηση τσιγγανοπαίδων κατά το σχολικό έτος 2001-2002 στα δημοτικά σχολεία του Ν. Αχαΐας

3. Συμπεράσματα - Προτάσεις

Κωδικοποιώντας τις απαντήσεις από τα ερωτηματολόγια που έχουν συμπληρώσει και από τις συνεντεύξεις που μας έχουν παραχωρήσει οι εμπλεκόμενοι στην εκπαιδευτική διαδικασία, για την εκπαιδευτική ένταξη των τσιγγανοπαίδων είναι αναγκαίο να παρθούν τα παρακάτω μέτρα:

- Σύνδεση της εκπαίδευσης των φοιτητών των Παιδαγωγικών Τμημάτων με τη σχολική πραγματικότητα. Στην κατεύθυνση αυτή επιβάλλεται η πραγματοποίηση πρακτικών ασκήσεων εκ μέρους των φοιτητών και σε σχολεία με τσιγγανόπαιδες και άλλες αποκλεισμένες ομάδες.
- Επιμόρφωση των υπηρετούντων εκπαιδευτικών στη διαπολιτισμική εκπαίδευση με προτεινόμενους φορείς τμήματα των Πανεπιστημίων ή τα Π.Ε.Κ. Επίσης η διαπολιτισμική εκπαίδευση να περιλαμβάνεται στα προγράμματα εξομοίωσης των Παιδαγωγικών Τμημάτων.
- Αύξηση των πιστώσεων για σχολεία με τσιγγανόπαιδες. Η εμπειρία μας δείχνει ότι στις περισσότερες περιπτώσεις οι χορηγηθείσες πιστώσεις για δασκάλους τσιγγανοπαίδων απέδωσαν πολύ ικανοποιητικά αποτελέσματα.
- Παροχή κονδυλίων στις σχολικές μονάδες, τα οποία θα καλύπτουν τις ανάγκες σε υλικό μαθητών οι οποίοι βρίσκονται σε οικονομική αδυναμία.
- Αξιοποίηση των Τσιγγάνων που ολοκλήρωσαν την Τριτοβάθμια ή έστω και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση από τους εκπαιδευτικούς θεσμούς, με στόχο να λειτουργήσουν «παραδειγματικά» και «πολλαπλασιαστικά» για τους μικρότερους μαθητές.

- Ενημέρωση της κοινής γνώμης για τα προβλήματα των Τσιγγάνων και ευαισθητοποίηση της για το σεβασμό και την αποδοχή της διαφορετικότητάς τους, με διαφημιστική καμπάνια. Με τον τρόπο αυτό η ελληνική κοινωνία θα αποδεχθεί τον πολιτισμικό πλουραλισμό στο σχολείο, όπου οι εμπλεκόμενοι πολιτισμοί θα εκφράζονται και θα αλληλεπιδρούν με έναν ισότιμο τρόπο.
- Τέλος, από όλους τους εμπλεκόμενους γίνεται συσχέτιση του εκπαιδευτικού προβλήματος των Τσιγγάνων με τις συνθήκες διαβίωσής τους. Είναι απαραίτητη λοιπόν η λήψη μέτρων για την εξασφάλιση κατοικίας κι εργασίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βεργιδης, Δ. (1995). Νεορατσισμός και σχολείο – Η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων. Περιοδικό: Σύγχρονη Εκπαίδευση. Τεύχος 81.
- Γ.γ.λ.ε. (1986). Μελέτη για την Αντιμετώπιση των Εκπαιδευτικών Προβλημάτων των Τσιγγάνων.
- Γ.γ.λ.ε. (1987). Πειραματικό Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Επιμορφωτών Τσιγγάνων-Αγίας Βαρβάρας Αττικής και Κάτω Αχαΐας. Αξιολόγηση – Προτάσεις. Αθήνα.
- Γκοτοβος, Α. (2001). Η κοινωνική κατασκευή μειονοτικής ταυτότητας. Εισήγηση στο Συνέδριο του Ιδρύματος Σάκη Καράγιωργα. Αθήνα.
- Δαμανάκης, Μ. (2000). Η εκπαίδευση των παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών στην Ελλάδα - Διαπολιτισμική προσέγγιση. Αθήνα: Gutenberg.
- Εξαρχος, Γ. (1996). Αυτοί είναι οι Τσιγγάνοι. Αθήνα: Εκδόσεις Γαβριηλίδης.
- Ν.ε.λ.ε. Ν. Αχαΐας (2000). Έρευνα εκπαιδευτικού - μορφωτικού επιπέδου τσιγγανοπαίδων ανά την Αχαΐα. Πάτρα.